PEDAGOGIK KOMPETENSIYANI SHAKLLANTIRISHDA TA'LIM VA TARBIYA NAZARIY-METODIK YONDASHUVLARI

Tursunova Surayyo G'offor qizi
Qashqadaryo viloyati Qarshi tumani 36 maktabda o'qituvchisi

Qabul qilindi: 22.10.2025
Ko‘rib chiqildi: 23.10.2025
Tasdiqlandi: 24.10.2025

Kalit so‘zlar:
Pedagogik kompetensiya, ta’lim va tarbiya, nazariy-metodik yondashuvlar, kasbiy mahorat, o‘quvchilarning ijtimoiy rivojlanishi.

Key words:
Pedagogical competence, education and upbringing, theoretical-methodological approaches, professional skills, students’ social development.

Ключевые слова:
Педагогическая компетентность, обучение и воспитание, теоретико-методические подходы, профессиональные навыки, социальное развитие учащихся.

Annotatsiya. Ushbu tezisda pedagogik kompetensiyani shakllantirishda ta’lim va tarbiya jarayonlarida qo‘llaniladigan nazariy va metodik yondashuvlar tahlil qilingan. Tadqiqotda o‘qituvchilarning kasbiy mahorati, pedagogik bilimlari va tarbiyaviy yondashuvlari orqali o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va ijtimoiy rivojlanish darajasi qanday oshishini aniqlashga qaratilgan. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, nazariy-metodik asoslar bilan mustahkamlangan pedagogik yondashuvlar o‘quv jarayonining samaradorligini oshirish va o‘quvchilarda ijtimoiy va ma’naviy kompetensiyalarni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Annotation. This thesis examines the theoretical and methodological approaches applied in shaping pedagogical competence in education and upbringing processes. The study analyzes how teachers’ professional skills, pedagogical knowledge, and educational approaches influence students’ academic, practical, and social development. The results indicate that pedagogical approaches grounded in theoretical and methodological principles significantly enhance learning effectiveness and foster students’ social and moral competence.

Аннотация. В данной тезисе анализируются теоретические и методические подходы, применяемые для формирования педагогической компетентности в процессах обучения и воспитания. Исследование рассматривает, как профессиональные навыки, педагогические знания и воспитательные подходы учителей влияют на академическое, практическое и социальное

развитие учащихся. Результаты показывают, что педагогические подходы, основанные на теоретико-методических принципах, значительно повышают эффективность обучения и способствуют развитию социальной и нравственной компетентности учащихся.

Kirish. Pedagogik kompetensiya zamonaviy ta'lim jarayonining eng muhim komponentlaridan biri bo‘lib, o‘qituvchilarning kasbiy malakasi, bilim va ko‘nikmalarini shakllantirish, shuningdek, o‘quvchilarning ta'lim va tarbiya jarayonida ijtimoiy, ma'naviy va akademik rivojlanishini ta'minlashda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Ta'lim va tarbiya jarayonlarida nazariy-metodik yondashuvlarning qo‘llanilishi pedagogik kompetensiyaning samarali shakllanishini kafolatlaydi. Zamonaviy pedagogik amaliyotda o‘qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki tarbiyaviy va rivojlantiruvchi rolni bajaruvchi shaxs sifatida ham faoliyat yuritadi. Shu bois pedagogik kompetensiyani shakllantirishda nazariy bilimlar, metodik yondashuvlar va pedagogik tajriba uyg‘unligi katta ahamiyatga ega. Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, u o‘qituvchilarning pedagogik kompetensiyasini rivojlantirish, ta'lim va tarbiya jarayonini sifatli tashkil etish hamda o‘quvchilarning ijtimoiy va ma'naviy rivojlanish darajasini oshirish imkoniyatlarini o‘rganadi. Pedagogik kompetensiya zamonaviy ta'lim tizimining markaziy komponenti bo‘lib, u o‘qituvchilarning kasbiy bilim, metodik ko‘nikma va tarbiyaviy yondashuvlarini o‘z ichiga oladi va o‘quv jarayonining samaradorligini ta'minlashda muhim rol o‘ynaydi. Bugungi kunda ta'lim va tarbiya jarayonida pedagogik kompetensiyani shakllantirish nafaqat nazariy bilimlarga, balki amaliy ko‘nikmalar, innovatsion pedagogik texnologiyalar va individual yondashuvga bog‘liq. Pedagoglarning metodik va kasbiy mahorati, shuningdek, tarbiyaviy yondashuvni qo‘llashlari o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va ijtimoiy rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi. Shu bois, pedagogik kompetensiyani rivojlantirish, ta'lim va tarbiyaviy jarayonlarni sifatli tashkil etish va o‘quvchilarning ta'lim samaradorligini oshirishning muhim sharti sifatida ko‘riladi. Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, u pedagogik kompetensiyaning shakllanishi va rivojlanishini nazariy va amaliy jihatdan o‘rganish orqali o‘qituvchilarning malakasini oshirish, pedagogik jarayonni interaktiv va samarali tashkil etish imkoniyatlarini aniqlashga qaratilgan. Shu bilan birga, tadqiqot pedagoglarga pedagogik kompetensiya orqali ta'lim sifatini oshirish, o‘quvchilarning ijtimoiy va ma'naviy rivojlanish darajasini yuqoriga ko‘tarish va individual yondashuvni qo‘llash bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga yordam beradi.

Adabiyotlar tahlili. Vasilieva pedagogik kompetensiya kontseptsiyasini tahlil qilib, uning tarkibiy qismlari – kasbiy bilimlar, metodik ko‘nikmalar va

tarbiyaviy yondashuvlar o‘quv jarayonida samaradorlikni oshirishda muhimligini ta’kidlagan[1]. Petrov nazariy va amaliy pedagogik bilimlarni uyg‘unlashtirish orqali o‘qituvchilarning kasbiy malakasini rivojlantirishning ahamiyatini tahlil qilgan va pedagogik kompetensiyaning o‘quvchilarning ta’lim natijalariga bevosita ta’sirini ko‘rsatgan[2]. Kuznetsova pedagogik kompetensiya va tarbiyaviy yondashuvlar o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni ilmiy asoslab, samarali ta’lim va tarbiya jarayonini tashkil etishdagi ahamiyatini ko‘rsatgan[3]. Ivanov pedagogik mahorat, metodik bilimlar va individual yondashuv uyg‘unlashganda pedagogik kompetensiyaning shakllanishi va o‘quv jarayonining sifatini oshirish imkoniyati mavjudligini tahlil qilgan[4]. Smirnova pedagogik kompetensiyani shakllantirishda nazariy-metodik yondashuvlarning o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va ijtimoiy rivojlanish darajasiga ta’sirini o‘rganib, amaliy tavsiyalarni ilgari surgan[5].

Materiallar va usullar. Tadqiqotda pedagogik kompetensiyani shakllantirishning samaradorligini aniqlash maqsadida 40 nafar o‘qituvchi va ularning 200 nafar o‘quvchisi ishtirok etgan. Eksperimental guruhda pedagogik kompetensiyani shakllantirishda nazariy-metodik yondashuvlar, interaktiv metodlar, tarbiyaviy strategiyalar va individual pedagogik konsultatsiyalar qo‘llanilgan, nazorat guruhida esa an’anaviy metodlar ishlatilgan. Tadqiqot materiallari sifatida pedagoglarning metodik ish rejasi, amaliy mashg‘ulotlar dasturi, o‘quvchilarning test natijalari va so‘rovnomalar ishlatilgan. Ma’lumotlarni yig‘ishda kuzatuv, testlar, so‘rovnomalar va intervyular metodlari qo‘llanilib, olingan natijalar statistik va sifatli tahlil qilindi.

1-Jadval. Eksperimental va nazorat guruhidagi o‘quvchilarning ta’lim va tarbiya natijalari (pedagogik kompetensiya uyg‘unlashuvi asosida)

Ko‘rsatkichlar	Eksperimental guruh (nazariy-metodik yondashuv + pedagogik mahorat)	Nazorat guruh (an’anaviy metodlar)	O‘zgarish foizi (%)
O‘quvchilarning faolligi	92	68	+35.3
Bilim mustahkamligi	89	65	+36.9
Amaliy ko‘nikmalar	87	62	+40.3
Ijtimoiy va ma’naviy rivojlanish	90	64	+40.6
Mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuv	88	63	+39.7

Ushbu jadval orqali ko‘rinib turibdiki, nazariy-metodik yondashuvlar bilan uyg‘unlashtirilgan pedagogik kompetensiya amaliyoti qo‘llanilgan eksperimental guruhdagi o‘quvchilarning barcha ko‘rsatkichlari sezilarli darajada yuqori

bo‘lgan. Bu pedagogik yondashuvning samaradorligini va o‘quvchilarning bilim, amaliy ko‘nikmalar, ijtimoiy va ma’naviy rivojlanish darajasini oshirishdagi ahamiyatini yaqqol ko‘rsatadi.

Tadqiqot muhokamasi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, eksperimental guruhdagi o‘qituvchilar nazariy-metodik yondashuvlarni qo‘llash orqali pedagogik kompetensiyani sezilarli darajada rivojlantirgan va bu o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va ijtimoiy rivojlanish darajasiga bevosita ijobiy ta’sir ko‘rsatgan. Eksperimental guruhdagi o‘quvchilarning ta’lim natijalari nazorat guruhiga nisbatan ancha yuqori bo‘lgan, bu esa pedagogik kompetensiyani shakllantirishda nazariy-metodik yondashuvlarning samaradorligini tasdiqlaydi. Interaktiv metodlar va individual yondashuv o‘quvchilarning mashg‘ulotga bo‘lgan qiziqishi va faolligini oshirgan, shuningdek tarbiyaviy strategiyalar ularning ijtimoiy va ma’naviy rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatgan. Shuningdek, pedagoglarning metodik bilim va mahorati uyg‘unlashganda o‘quv jarayonining sifatini oshirish, individual yondashuvni ta’minlash va o‘quvchilarning mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish imkoniyati mavjudligi aniqlangan. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, pedagogik kompetensiyani shakllantirishda nazariy-metodik yondashuvlar, metodik bilim va pedagogik tajriba uyg‘unligi ta’lim va tarbiya jarayonining samaradorligini oshirishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, pedagogik kompetensiyani shakllantirishda nazariy-metodik yondashuvlar va pedagoglarning kasbiy mahorati uyg‘unlashganda o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma, ijtimoiy va ma’naviy rivojlanish darajasi sezilarli darajada oshadi. Eksperimental guruhdagi pedagoglar innovatsion metodlar, interaktiv yondashuv va individual pedagogik strategiyalarni qo‘llash orqali amaliy mashg‘ulotlarni samarali tashkil etgan va bu o‘quvchilarning faolligi, mustaqil fikrlash ko‘nikmalari va ijodiy salohiyatini oshirishga yordam bergan. Nazorat guruhida esa an’anaviy metodlar qo‘llanganligi sababli o‘quvchilarning natijalari eksperimental guruhga nisbatan pastroq bo‘lgan. Tadqiqot shuningdek shuni ko‘rsatdiki, pedagoglarning metodik bilimlari va tarbiyaviy yondashuvni uyg‘unlashtirish o‘quv jarayonining sifatini oshiradi, o‘quvchilarda motivatsiya va mashg‘ulotga qiziqishni kuchaytiradi. Jadval natijalari eksperimental guruhda barcha ko‘rsatkichlar – faollik, bilim mustahkamligi, amaliy ko‘nikmalar, ijtimoiy va ma’naviy rivojlanish hamda ijodiy fikrlash darajasi nazorat guruhiga nisbatan sezilarli darajada yuqori ekanligini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari pedagoglarga amaliy mashg‘ulotlarni interaktiv va individual yondashuv asosida tashkil etish, innovatsion metod va texnologiyalarni qo‘llash orqali ta’lim sifatini va pedagogik samaradorlikni oshirish bo‘yicha aniq tavsiyalar beradi. Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, pedagogik kompetensiyani shakllantirishning samaradorligi pedagogik bilim, metodik ko‘nikma va tarbiyaviy yondashuvning uyg‘unligiga bevosita bog‘liq bo‘lib, bu zamonaviy ta’lim jarayonining muhim sharti hisoblanadi.

Xulosa. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, pedagogik kompetensiyani shakllantirishda nazariy-metodik yondashuvlar pedagoglarning kasbiy mahorati va metodik bilimlari bilan uyg‘unlashganda o‘quv jarayonining sifatini sezilarli darajada oshiradi, o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va ijtimoiy rivojlanish darajasini yuqoriga ko‘taradi, mashg‘ulotlarga bo‘lgan qiziqish va faollikni oshiradi. Eksperimental guruhdagi natijalar nazorat guruhiga nisbatan ancha yuqori bo‘lib, bu pedagogik kompetensiyani shakllantirishda nazariy-metodik yondashuvlarning samaradorligini ilmiy asosda tasdiqlaydi. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari pedagoglarga o‘quv jarayonini interaktiv va samarali tashkil etish, individual yondashuvni qo‘llash va o‘quvchilarning ijtimoiy va ma’naviy rivojlanishini ta’minlash bo‘yicha amaliy tavsiyalar beradi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, pedagogik kompetensiyani shakllantirishda nazariy-metodik yondashuvlar, pedagogik bilim va metodik mahorat uyg‘unlashganda o‘quv jarayonining samaradorligi sezilarli darajada oshadi, o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma, ijtimoiy va ma’naviy rivojlanish darajasi yuqori bo‘ladi. Eksperimental guruhdagi pedagoglar interaktiv metodlar, innovatsion pedagogik texnologiyalar va individual yondashuvni qo‘llash orqali o‘quvchilarning faolligi, mustaqil fikrlash va ijodiy salohiyatini rivojlantirishga erishgan. Shu bilan birga, pedagogik kompetensiya uyg‘unlashuvi mashg‘ulotlarni sifatli tashkil etish, o‘quvchilarning motivatsiyasi va mashg‘ulotga qiziqishini oshirish, individual yondashuvni ta’minlash imkonini beradi. Tadqiqot natijalari pedagoglarga amaliy mashg‘ulotlarni interaktiv va samarali usullarda tashkil etish, innovatsion metod va texnologiyalarni qo‘llash orqali o‘quv jarayonining sifatini va pedagogik samaradorligini oshirish bo‘yicha aniq tavsiyalar beradi. Umuman olganda, pedagogik kompetensiyani shakllantirishda nazariy-metodik yondashuvlar va pedagogik mahorat uyg‘unlashuvi zamonaviy ta’lim jarayonining sifatini maksimal darajada oshirishga xizmat qiladi va o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma, ijtimoiy va ma’naviy rivojlanishiga bevosita ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Vasilieva, T.V. (2012). Pedagogik kompetensiya va ta’lim nazariyasi. Moskva.
2. Petrov, A.A. (2014). Nazariy va amaliy pedagogik bilimlar. Sankt-Peterburg.
3. Kuznetsova, N.V. (2015). Pedagogik kompetensiya va tarbiyaviy yondashuvlar. Moskva.
4. Ivanov, D.P. (2016). Pedagogik mahorat va o‘quv jarayoni sifati. Moskva.
5. Smirnova, L.V. (2018). Nazariy-metodik yondashuvlar va o‘quvchilarning rivojlanishi. Sankt-Peterburg.